

СТАНОВИЩЕ

върху дисертационен труд за получаване на научната степен „доктор на науките“ в област на висше образование ш. 3. Обществени, стопански и правни науки, професионално направление ш. 3.8. Икономика, научна специалност „Икономика и управление /земеделие/“

Тема и автор на дисертационния труд: „Българското селско стопанство след макроекономическата трансформация“, разработен от проф. д-р Пламена Георгиева Йовчева

Член на научното жури: проф. д-р Нина Михайлова Котева, Институт по аграрна икономика, ш.3.8. Икономика, научна специалност „Икономика и управление (на земеделските стопанства)“, заповед №РД 05-172/29.9.2022 г. на Председателя на ССА

I. Актуалност на проблема

Избраната от дисертанта тема за разработване е с безспорна актуалност и значимост и произтича от необходимостта от изследване на сложните икономически механизми. Комплексният и системен характер на социално-икономическите отношения налагат необходимостта от изследване на широкия спектър от елементите и процесите от различни гледни точки.

Настоящото дисертационно изследване има интердисциплинарен характер и е сполучлив опит на автора да рамкира предметния спектър на анализ на обществените отношения и да фокусира значението на макроекономическата трансформация върху състоянието на икономическата система и крайните икономически резултати в селското стопанство. В тази многопластова рамка, в центъра авторът позиционира проблемите с фактора земя, които са със сложна природно-обществена значимост. Практически и научен интерес представляват изследванията в търсенето на баланс за осигуряване на безпрепятствено функциониране на икономическата система на селското стопанство и опазването на поземления ресурс.

II. Цел, задачи и методи на изследване (хипотези на дисертационния труд)

Задължителните за една дисертация - цел, задачи, теза, обект и предмет на изследването са добре формулирани, съдържателни, логически обвързани и дават правилна насока и ориентири за разгръщане на научното изследване за постигане на крайни резултати. В дисертационното изследване е избран подходящ методически инструментариум, даващ възможност да се очертае многопластовата картина на българското селско стопанство и протичащите сложни социално-икономически промени в последните три десетилетия след макросоциалната трансформацията през 90-те години на XX век. С оглед на интердисциплинарността, широкия обхват на проучването и за

обективизиране на изследователския процес са комбинирани редица съвременни методи. Широкият набор от качествени и количествени методи за изследване дават възможност на автора за анализ и оценка на състоянието, за разкриване на причинно-следствените връзки, факторни зависимости, за извеждане на обобщения, изводи и води до постигане на поставената цел и задачи.

Считам за уместен подходът, че анализът в дисертационното изследване се извежда на базата на различни периоди от време, което позволява чрез разграничаване на времевите срезове да се открият по-добре проявленията на процеси и тенденции в българското селско стопанство в процеса на макроикономическата трансформация.

III. Нагледно представяне и интерпретация на получените резултати.

Използвана литература

В първа глава се разглеждат теоретико-методологическите въпроси, върху чиято основа се гради изследването. От една страна се търсят допирните точки между икономическите и социологическите теории в тяхната сложност, многопластовост и многостранност, от друга страна авторът показва, че те взаимно се допълват и дават възможност за разкриване на различни страни и аспекти на разглежданите процеси. Висока оценка заслужава задълбоченото, систематизирано проучване и направеният критичен преглед на научната литература, в който авторът аргументирано обосновава своето мнение по разглежданите въпроси. Проследявайки развитието и надграждането на икономическите и социални теории, авторът обосновава и изгражда методическия инструментариум, който използва в изследване – подходи, методи и категории.

Във втора глава е направена обща характеристика и открити особености на макросоциалната трансформация в страните от Източна Европа, с което се обясняват последващите резултати в стопанската конюнктура. Прилагайки системния подход се разкриват, изследват и анализират процеси настъпили в българското селско стопанство след трансформацията на социалния модел на обществото през 90 години на XX век. Открито е мястото, ролята и значимостта на аграрния отрасъл в системата на националната икономика в периода на преход към пазарно стопанство. При очертаната макроикономическа рамка, резултатите от анализа показват усложнена и усложняваща се социално-икономическа среда и демографска конюнктура в България.

Добре са очертани структурните промени, секторни изменения, проблеми и синергийни възможности в селското стопанство след трансформацията и ефектите в условията на ОСП в първия програмен период. Умело са анализирани резултатите от емпирични социологически изследвания за администрирането на ОСП и социокултурните традиции в българското селско стопанство и ролята им за преодоляване на идентифицираните тесни места и трансформирането им в икономически възможности.

В трета глава, на основата на получените резултати от научния анализ на състоянието на социалния модел на обществото в период на базисна промяна е очертан потенциалът и възможностите за бъдещото развитие на селското стопанство. В тази връзка логично са разгледани въпросите за прилагането на ОСП в новия програмен

период (2023-2027), изхождайки от националните специфики и приоритети, които да се вградят в стратегии като инструменти за постигане целите на общностната политика. Направен е сполучлив опит за разкриване на възможностите за развитие и перспективите пред българското селско стопанство при кризисните световни и регионални конюнктури, които внасят потенциална несигурност и се налага ново приоретизиране, градивно съчетаване на политика, стопанска активност и жизнена среда.

Съдържащият се богат нагледен материал (76 фигури, 11 таблици и 3 схеми) добре илюстрират изследването и спомагат за по-лесното възприемане на изложението в дисертационния труд.

Използваните литературни източници са достатъчни и добре подбрани. Обхващат от зараждащите се до съвременните икономическите и социологически теории и достиженията на редица автори в изследваната област, коректно цитирани, които се доразвиват и надграждат.

IV. Приноси на дисертационния труд (оценяват се поотделно научно-фундаменталните и научно-приложните приноси)

В настоящия дисертационен труд се открояват приноси, които са лично дело на автора и произтичащи от изследването.

Научно-фундаментални приноси:

- Въз основа на богат исторически и критичен преглед на развитието на икономическите и социални теории е проследено тяхното взаимно проникване и очертани допирни им точки, които са водеща теоретична конструкция и ориентири за изследване на сложни макросоциални процеси, с което се обогатяват и надграждат познанията в тази област.

- Разработеният концептуален модел на социално взаимодействие, на основата на адаптираните модели на Маслоу и на Парсънс. Изграденият собствен модел служи като методологическа рамка и конструкция на дисертационното изследване. Този модел позволява да се приложи интердисциплинарно икономическо и социологическо знание в изследване на българското селско стопанство при макроикономическата трансформация.

Научно-приложните приноси:

- За пръв път е направен обзорец научен анализ на селското стопанство в България след макросоциалната трансформация от 90-те години на миналия век. Разкрити са промените в икономическата система на селското стопанство. Откроява се значимостта на отрасъла за националната икономика, развитието на селските райони и запазване на природната среда.

- Установените дисбаланси между подотрасли и сектори в селското стопанство при прилагане на ОСП на ЕС: превръщането на производства в „уязвими“, за които страната ни има уникални природни условия; очертаните диспропорции при

използването на земята и при усвояването на обществената подкрепа; разширяването до икономически необосновани размери на екстензивното производство в отрасъла.

- По убедителен начин се разкрива високата екологична култура сред земеделските стопани, независеща от типа стопанство чрез проведени емпирични социологически изследвания сред земеделски стопани в регион типичен за дребноплощно производство и национално представително изследване сред регистрирани земеделски производители.

- Разкритите проблеми и „тесните места“ при прилагане на ОСП между земеделските стопани - административни органи и между различните секторни администрации, могат да послужат като сигнали в предстоящия програмен период.

- Идентифицирани са маркери за социално взаимодействие, които формират определени социално-икономически перспективи за българското земеделие. Получените резултати биха могли да послужат при разработване на бъдещи политики и мерки за по-пълно разгръщане на потенциала и възможностите за развитие на селското стопанство.

V. Публикационна активност и оценка на качеството на научните публикации

- Списък на публикациите във връзка с дисертационния труд

Съществени части от дисертационния труд са публикувани в 9 статии, съгласно приложения списък. Четири публикации са в научни издания, реферирани и индексирани в световноизвестни бази данни с научна информация (Scopus и WoS). Четири от публикациите са статии и доклади, публикувани в нереферирани списания с научно рецензиране или публикувани в редактирани колективни токове. Две от публикациите са в съавторство.

- Публикационна активност и оценка на качеството на научните публикации

Публикационната активност на автора, видно от приложената таблица, превишава значително изискванията на НАЦИД. Прилагат се шест публикации в научни издания, реферирани и индексирани в световноизвестни бази данни с научна информация (Scopus и WoS). Статиите и докладите, публикувани в нереферирани списания с научно рецензиране или публикувани в редактирани колективни токове са 16 броя. Авторът има посочени цитирания, които съществено превишават изискуемите 100 броя точки. Половината от тях са в научни издания, реферирани и индексирани в световноизвестни бази данни с научна информация (Scopus и WoS).

Посочената наукометричност е свидетелство за високо качество на научните публикации на автора на дисертационното изследване.

VI. Критични бележки, въпроси и препоръки към кандидата

Позволявам си да отправя препоръка към автора - да запази творческото си любопитство и продължи изследванията по тази сложна и непреходна проблематика, да надгради и задълбочи постигнатите резултати за влиянието на ОСП на ЕС в новия програмен период върху социално-икономическото развитие на българското селско стопанство.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ:

Представеният научен труд, посветен на актуален и значим проблем за българското селско стопанство е на високо научно и професионално равнище. Авторът демонстрира задълбочена теоретична подготовка, експертиза в анализа на сложни социално-икономически процеси, умения да обобщава и предлага конструктивни решения. Считаю, че представеният дисертационен труд „Българското селско стопанство след макроикономическата трансформация“ отговаря на изискванията на ЗРАСРБ и Правилника за условията и реда за придобиване на научни степени и за заемане на академични длъжности в ССА, което ми дава основание да го оценя **ПОЛОЖИТЕЛНО**.

Въз основа на гореизложеното предлагам да се присъди на проф. Пламена Георгиева Йовчевска научната степен “доктор на науките” в област на висше образование ш. 3. Обществени, стопански и правни науки, професионално направление ш. 3.8. Икономика, научна специалност „Икономика и управление /земеделие/“.

Дата: 10.11. 2022 г.

ИЗГОТВИЛ СТАНОВИЩЕТО:

/проф. д-р Нина Котева/

OPINION

on a dissertation work for obtaining the scientific degree "Doctor of Sciences" in the field of higher education, 3. Social, economic and legal sciences, professional direction 3.8. Economics, scientific specialty "Economics and management /agriculture/"

Topic and author of the dissertation work: „Bulgarian Agriculture after the Macroeconomic Transformation“, elaborated by Prof. Dr. Plamena Georgieva Yovchevska

Member of scientific jury: Prof. Dr. Nina Mihaylova Koteva, Institute of Agricultural Economics, professional direction 3.8. Economics, scientific specialty "Economics and management /of agricultural farms/", order No. RD 05-172/29.9.2022 of the Chairman of the Agricultural Academy.

I. Problem relevance

The topic chosen for development in the dissertation is of indisputable relevance and significance and emanates from the need of studying complex economic mechanisms. The complex and systemic nature of socio-economic relations necessitates the study of a wide range of elements and processes from different points of view.

The present dissertation work has an interdisciplinary character and is a successful attempt by the author to frame the subject spectrum of social relations analysis and to focus the importance of macroeconomic transformation on the state of the economic system and the final economic results in agriculture. In this multi-layered framework, in the center, the author put the problems related to the land factor, which have complex natural and social significance. The researches for a balance to ensure the unimpeded functioning of the economic system of agriculture and the protection of the land resource are of practical and scientific interest.

II. Purpose, tasks and research methods (hypothesis of the dissertation work)

The obligatory for a dissertation purpose, tasks, object of research are well formulated, meaningful, logically bound and give proper direction and guidelines for deployment of the scientific research and achievement of final results. In the dissertation research, an appropriate methodological toolkit was chosen, giving the opportunity to outline the multi-layered picture of Bulgarian agriculture and the ongoing complex socio-economic changes in the last three decades after the macro-social transformation in the 1990s of XXth century. In view of interdisciplinarity, the wide scope of the study and the objectifying of the research process, a number of modern methods have been combined. The wide range of qualitative and quantitative research methods enable the author to analyze and evaluate the situation, to reveal cause-effect relationships, factor dependencies, to draw generalizations, conclusions and leads to the achievement of the set goal and tasks.

I consider as appropriate the approach for the analysis in the dissertation study - it is performed on the basis of different periods of time, which allows, by distinguishing the time sections, to better highlight the manifestations of processes and trends in Bulgarian agriculture during the macroeconomic transformation.

III. Visual representation and interpretation of the obtained results. References.

In the **first chapter** have been examined the theoretical and methodological issues on which the research is based. On the one hand, the points of contact between the economic and sociological theories are examined in their complex, multi-layered and multilateral character, on the other hand, the author shows that they complement each other and provide an opportunity to reveal different sides and aspects of the considered processes. The in-depth, systematized research and the critical review of the scientific literature, in which the author justifies his opinion on the issues under consideration, deserves a high rating. Following the development and upgrading of economic and social theories, the author substantiates and builds the methodological toolkit used in the research - approaches, methods and categories.

In the **second chapter** has been made a general characteristics and specified particularities of the macrosocial transformation in the East-European countries, which explained the further results within the economic environment. Using the systematic approach have been revealed, explored and analyzed the processes occurred in Bulgarian agriculture after the social model transformation during the 90s of the previous century. The place, role and importance of agricultural sector in the system of national economy have been outlined in the period of transition to market economy. Within the built macroeconomic framework, the results from the analysis show a complex and becoming more complex social-economic environment and demographic structure in Bulgaria.

The structural changes, the sectoral dynamics, the problems and synergic opportunities in agriculture have been outlined successfully after the transformation and the CAP impacts in the first programming period. The results from empiric sociological studies for the CAP administrating and socio-cultural traditions in Bulgarian agriculture have been thoroughly analyzed as well as their role for the overcoming of identified narrow spots and their transformation in economic opportunities.

In the **third chapter** on the basis of the results obtained from the scientific analysis of the state of the social model in a period of basic change, the potential and opportunities for the future development of agriculture are outlined. In this regard, the issues of the implementation of the CAP in the new programming period (2023-2027) were logically considered, based on the national specifics and priorities, to be incorporated into strategies as instruments for achieving the goals of the community policy. A successful attempt has been made to reveal the opportunities for development and the perspectives for Bulgarian agriculture in the world and regional crisis conditions, which bring potential uncertainty and require new prioritization, a constructive combination of politics, economic activity and living environment.

The rich available visual material (76 figures, 11 tables and 3 diagrams) well illustrates the study and helps to make the presentation in the dissertation easier to understand.

The used literary sources are sufficient and well selected. They cover from the nascent to the modern economic and sociological theories and the achievements of a big number of authors from the researched field, correctly cited, which are further developed and upgraded.

IV. Contributions of the dissertation work (scientific-fundamental and scientific-applied contributions are evaluated separately)

Contributions that are the personal work of the author and arising from the research are highlighted in this dissertation.

Scientific-fundamental contributions:

- Based on a rich historical and critical review of the development of economic and social theories, their interpenetration has been traced and their points of contact have been outlined, which are leading theoretical constructions and guidelines for the study of complex macro-social processes, thereby enriching and upgrading knowledge in this area.
- The developed conceptual model of social interaction is based on the adapted models of Maslow and Parsons. The constructed own model serves as the methodological framework and construction of the dissertation research. This model allows to apply interdisciplinary economic and sociological knowledge in the study of Bulgarian agriculture during the macroeconomic transformation.

Scientific-applied contributions:

- For the first time, an overviewing scientific analysis of agriculture in Bulgaria has been made after the macro-social transformation since the 1990s of 20th century. The changes in the economic system of agriculture are revealed. The importance of the sector for the national economy, the rural areas development and the natural environment the preservation have been highlighted.
- - The established imbalances between sub-sectors and sectors in agriculture when applying the EU CAP: the transformation of productions into "vulnerable" ones, for which our country has unique natural conditions; the outlined disparities in land use and in the absorption of public support; the expansion to economically unjustified dimensions of extensive production in the sector.
- The high ecological culture among farmers, independent of the type of farm, is convincingly revealed through empirical sociological research among farmers in a region typical of small-scale production and nationally representative research among registered farmers.
- The revealed problems and "the tight spots" in the implementation of the CAP among farmers - administrative bodies and different sectoral administrations can serve as signals in the upcoming program period.
- Markers of social interaction were identified, which form certain socio-economic perspectives for Bulgarian agriculture. The obtained results could serve in the development of future policies and measures for a more complete deployment of the potential and opportunities for the agriculture development.

V. Publication activity and assessment of scientific publications' quality

- List of publications related to the dissertation work

Substantial parts of the dissertation have been published in 9 articles, according to the attached list. Four publications are in scientific publications, referenced and indexed in world-renowned databases of scientific information (Scopus and WoS). Four of the publications are

articles and reports published in non-referenced, but peer-reviewed journals or in edited collective volumes. Two of the publications are co-authored.

- Publication activity and assessment of scientific publications' quality

The publication activity of the author, presented in the attached list, significantly exceeds the requirements of NACID. Attached are six publications in scientific journals, referenced and indexed in world-renowned databases of scientific information (Scopus and WoS). The articles and reports published in non-refereed but peer-reviewed journals or published in edited collective volumes are 16. The author has specified citations that significantly exceed the required 100 points. Half of them are in scientific publications, referenced and indexed in world-renowned databases of scientific information (Scopus and WoS).

The indicated science metrics is evidence of high quality of the scientific publications of the author of the dissertation study.

VI. Critical notes, questions and recommendations to the candidate

I allow myself to make a recommendation to the author - to maintain his creative curiosity and to continue the research on this complex and permanent issue, to build on and deepen the results achieved on the impact of the EU CAP in the new program period on the socio-economic development of Bulgarian agriculture.

CONCLUSION:

The presented scientific work, dedicated to a current and significant problem for Bulgarian agriculture, is of a high scientific and professional level. The author demonstrates in-depth theoretical training, expertise in the analysis of complex socio-economic processes, skills to summarize and propose constructive solutions. I believe that the presented dissertation work "Bulgarian Agriculture after the Macroeconomic Transformation" meets the requirements of the Law of Development of the Academic Staff of Republic of Bulgaria and the Regulations for the terms and conditions for acquiring scientific degrees and for holding academic positions in the Agricultural Academy, which gives me reason to evaluate it **POSITIVELY**.

Based on the above-mentioned, I propose to award Prof. Plamena Georgieva Yovchevska the scientific degree "Doctor of Sciences" in the field of higher education, 3. Social, economic and legal sciences, professional direction 3.8. Economics, scientific specialty "Economics and management /agriculture/".

Date: 10.11.2022

OPINION ELABORATED BY:

/Prof. Dr. Nina Koteva/